

20. *Струкевич О.* Політико-культурні орієнтації еліти України-Гетьманщини (інтегральний погляд на питання) / О. Струкевич. – К., 2002.
21. 1744 р. у Києві // ИР НБУВ. – Ф. X. – Д. 4461. – Л. 7.
22. *Указ* імператриці Анни Іоанновни гетьману Даниїлу Апостолу о составлении единого кодекса законов для жителей Украины на основе малороссийского права, магдебургского и саксонского статутів (17 ноября 1730 г.) // ЦГИАУК. – Ф. 1407. – Оп.1. – Д. 15. – Л. 4.
23. *Указ* імператриці Анни Іоанновни о подтверждении указов Петра I, запрещавших взимать с жителей Украины ямские и почтовые подводы и продовольствие без подорожных и без уплаты поверстных денег (30 июня 1730 г.) // ЦГИАУК. – Ф. 1407. – Оп. 1. – Д. 7. – Л. 1.
24. *Указ* імператриці Єлизаветы Петровны гетьману Кирилу Розумовському о наведении справок о проживающих в России украинцах и по другим вопросам только через коллегію Иностранних дел (31 декабря 1751 г.) // ЦГИАУК. – Ф. 1407. – Оп. 1. – Д. 27.
25. *Шевченко Н.* Общественно-политическое движение на Украине в 60–70 гг. XVIII века: Дис. ... канд. истор. наук. / Н. Шевченко. – К., 1991.
26. *Яковенко Н.* Нарис середньовічної та ранньомодерної історії України / Н. Яковенко. – К.: Критика, 2006. – 470 с.
27. *Ploky S.* Tsars and Cossacks: A study of Iconography / S. Ploky – Cambridge: Cambridge university press, 2002.

УДК 94: 338. 43. 02 (477. 54) «1943/1947»

Аграрна політика радянської влади в перші післявоєнні роки та її вплив на стан сільського господарства Харківщини

Лупіка Тетяна

Лупіка Тетяна. Аграрна політика радянської влади в перші післявоєнні роки та її вплив на стан сільського господарства Харківщини. Стаття присвячена дослідженню основних особливостей аграрної політики радянської влади в післявоєнний період та її вплив на стан сільського господарства Харківщини. Зроблено висновок, що аграрна політика, впроваджена тоталітарним сталінським режимом в післявоєнний час, мала згубний характер на стан сільського господарства як країни в цілому, так і Харківського регіону зокрема, і стала основою голодомору 1946–1947 рр. **Ключові**

слова: аграрна політика, сільське господарство, політика хлібозаготівель, голодомор, тоталітарний режим.

Лупіка Тат'яна. Аграрная политика советской власти в первые послевоенные годы и её влияние на состояние сельского хозяйства Харьковщины. Данная статья посвящена исследованию основных особенностей аграрной политики советской власти в послевоенный период и её влияния на состояние сельского хозяйства Харьковщины. Сделан вывод, что аграрная политика, введенная тоталитарным сталинским режимом в послевоенный период, имела губительное влияние на состояние сельского хозяйства как Харьковского региона, так и страны в целом, а так же стала основой голодомора 1946–1947 гг. *Ключевые слова:* аграрная политика, сельское хозяйство, политика хлебозаготовок, голодомор, тоталитарный режим.

Lupika Tatiana. Agricultural policy of the Soviet power in the first post-war years and its influence on the development of Kharkiv villages. The present paper is devoted to the complex investigation of the characteristics of the principal causes and features of the condition of the agrarian policy of the totalitarian regime during the post-war period, its influence on the condition of the agriculture of the Kharkiv Region. The conclusion has been made and substantiated that the agrarian policy adopted by Stalin's regime during the post-war period, had affected the condition of the agriculture of the Kharkiv Region and the whole country and it was the basis of Holodomor of 1946–1947. *Key words:* agriculture, agrarian policy, famine, the policy of grain-collectivity, totalitarian regime.

Тема дослідження економічних відносин, зокрема аграрної історії та розвитку сільського господарства післявоєнного періоду продовжує залишатися актуальною і на сучасному етапі розвитку країни. Вже чимало зроблено у справі вивчення аграрного питання в історії українського народу. Але історіографія проблеми недостатньо об'єктивно висвітлює вплив аграрних відносин на стан перетворень, що відбувались на селі в повоєнний період. Так, в працях радянських істориків, зокрема в роботах М. Гавриша, С. Островського [7], В. Юрчука, І. Кожукала [26], П. Снітка [14], І. Разнатовського [18], В. Сидоренка [21] та ін., зазначалось, що основною метою аграрної політики було організаційно-господарське зміцнення колгоспно-радгоспної системи на селі. І зовсім нічого про методи здійснення аграрної політики, вплив політики хлібозаготівель на розвиток сільського господарства та про поступове наростання голоду не сказано. Лише в період незалежності з'явилась можливість ретельно проаналізувати передумови та причини економічних негараздів в країні та об'єктивно висвітлити історію аграрних перетворень на селі. В цей час історики одержали можливість широко

використовувати архівні матеріали та писати про дійсне становище в українському повоєнному селі, висвітлювати соціально-економічні та моральні аспекти проведення аграрної політики радянської влади, яка і стала причиною продовольчих труднощів та голоду 1946–1947 рр. Саме В. Калініченко [14-16], І. Воронов, Ю. Пилявець [6], О. Веселова, В. Марочко, О. Мовчан [2-5], В. Сергійчук [20], Ю. Шаповал [24, 25], С. Білокінь [1], І. Рибак [19] та ін. критично оцінюють згубний вплив хлібозаготівельної кризи та аграрної політики на стан перетворень, що відбувались на селі в перші післявоєнні роки.

Праці публіцистів, письменників та фахівців-істориків дали поштовх до висвітлення в українській історії трагічної теми післявоєнного голоду в колективних монографіях, збірниках документів і свідчень, підручниках й навчальних посібниках тощо. Важливим внеском у дослідження теми став збірник документів і матеріалів «Голод в Україні 1946–1947 рр.» [8], як і численні інші розробки науковців. Значну кількість публікацій підготовлено й опубліковано саме до 60-х роковин повоєнного голоду [2-5; 17]. Втішною є участь у вивченні цієї актуальної теми молодих дослідників [10, 11; 12; 14, 15].

Основним завданням даної статті є дослідження впливу аграрної політики радянської влади на стан сільського господарства Харківщини післявоєнного періоду.

Повоєнні роки – це час, коли перед Україною постало основне важливе завдання – відбудова економіки і, зокрема, відбудова зруйнованого сільського господарства. Харківщина не стала винятком. Перемога над нацистами породила у народі сподівання на майбутнє покращення життя. Але відбудова господарства селян, які постраждали від війни, завдяки «підкуванню» комуністичної партії, стала аж ніяк не загальнодержавною справою, а особистою справою простих сільських трудівників. Хоча роботи з відродження аграрного сектору в усіх звільнених районах країни почалися ще з 1943 р. і здійснювалися за єдиним планом – постановою РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про невідкладні заходи по відбудові господарства в районах, визволених від окупації» від 21 серпня 1943 р., яка визначала порядок і строки, методи та засоби здійснення відбудови народного господарства, але колективні та індивідуальні селянські господарства не звільнялися від непосильних поставок сільськогосподарської продукції. Нікого не турбувало, що сільське господарство Харківщини повоєнних часів, як і України в цілому, було зовсім зруйноване, колгоспи, радгоспи – пограбовані, сотні сіл – спалені. Незважаючи на величезні збитки, сільський товаровиробник змушений був нести подвійний тягар – відбудовувати село та відновлювати продуктивні сили у промисловості [8, с. 7]. Українське село не змогло протистояти сильній засусі 1946 р. Життя більшості громадян після війни балансувало на межі голоду.

Над селом нависав величезний бюрократичний апарат, єдиним завданням якого було вилучення з нього максимально можливого обсягу продукції, виробленої як у громадському господарстві, так і на

присадибних ділянках. Перед колгоспами і радгоспами ставилось основне завдання – виробництво сільськогосподарської продукції за будь-яку ціну, але при цьому умови життя селян не цікавили владу. У передовій статті газети «Правда» зазначалося: «Кошти колгоспів, працю колгоспників необхідно спрямувати на розвиток громадського господарства колгоспу» [19, с. 98-99]. А це призвело до того, що сільське господарство мало розвиватися, спираючись виключно на власні ресурси. У повоєнному селі увесь основний тягар відбудовних робіт в колгоспах взяли на себе жінки і діти віком від 10 років, оскільки багато чоловіків загинули на фронті або прийшли додому каліками. Нормованого робочого дня не існувало, працювали повний світовий день – від сходу та до заходу сонця. Більшість сільськогосподарських робіт виконувалося вручну. Через брак робочої сили, техніки, худоби значна частина сільськогосподарських робіт виконувалась із запізненням. Посів здійснювали некондиційним насінням у невідготовлений ґрунт.

У 1946 р. тривало розширення орних площ без відповідного зростання матеріально-технічних ресурсів, зберігався низький агротехнічний рівень виробництва. Малосніжна зима 1945–1946 рр., весняно-літня посуха ускладнювали ситуацію.

Але влада не квапилася змінювати становище на селі. Одразу після війни партія розробила четвертий п'ятирічний план господарського розвитку країни на 1946–1950 рр., метою якого було швидкими темпами досягти довоєнного рівня розвитку промисловості та сільського господарства.

Разом з тим продовжувалося викачування коштів із сільського господарства методом здійснення нееквівалентного обміну між містом і селом. Ціни на промислову продукцію завищувались, а директивні заготівельні ціни на сільгосппродукцію були суто символічними. Останні навіть не покривали витрат на виробництво даної продукції та транспортних витрат на доставку товарів на заготівельні пункти. Роздрібні ж ціни на сільгосппродукцію були у декілька разів вищими. Колгоспи мали здавати державі фактично все зерно, включаючи посівний матеріал, за безцінь, а потім частину необхідного їм насіння купувати за значно вищу ціну. Тому колгоспи змушені були брати у держави кредити, які не мали можливості потім виплатити. Зрозуміло, що за таких обставин у колгоспів не було коштів для відтворення господарства, а через це низькою була й оплата трудоднів (пересічно від 60 коп. до 1 крб. на один трудодень) [6, с. 3-7]. Завищеними, економічно не обґрунтованими були й норми державних заготівель сільгосппродукції. Проте такий стан аж ніяк не турбував радянське керівництво. Влада вважала, що відсутність прибутку якраз і повинна стимулювати розвиток сільського господарства. Таким чином, у сільському господарстві склалася ситуація, коли колгоспам не вигідно було добре працювати, домагаючись високих врожаїв, оскільки всю вироблену продукцію у них забирали.

Практично не маючи зиску з колгоспної праці, селянин жив переважно з свого присадибного господарства. Але, при цьому, кожен селянський двір мав платити податок на землю та постачати державі встановлену кількість продуктів. Це значно послаблювало особисте господарство. Також вилучалися і так звані лишки землі, надані колгоспами для розвитку підсобних господарств [6, с. 10-11].

Окрім податків і обов'язкових натуральних поставок сільгосппродукції існували плани обов'язково-примусової підписки на державну позику, яка вважалася надзвичайним грошовим податком. Мета кожної такої позики – залучення коштів населення для виконання п'ятирічного плану відбудови і розвитку народного господарства. А постановою Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) від 19 липня 1946 р. «Про хлібозаготівлі» та постановою липневого (1946 р.) пленуму ЦК ВКП(б)У була розпочата хлібозаготівельна кампанія, що проводилась під гаслом: «Боротьба за хліб – боротьба за соціалізм»; впроваджувались «п'ятиденки хлібоздачі»; підкреслювалось, що «план повинен бути виконаний, навіть якщо він в окремих випадках є напруженим». Ударною силою по проведенні цієї кампанії були так звані «бійці партії» – комуністи на селі [23, 12 вересня].

Головний принцип заготівельної кампанії – фактично податковий характер заготівель. Колгоспи повинні були в обов'язковому порядку здавати державі свою продукцію. Були значно завищені плани державних хлібозаготівель. Враховуючи посуху 1946 р. ці плани не були виконані. І влада вдалася до кампанії тиску на місцеве керівництво з метою примусити до виконання плану обов'язкової задачі сільгосппродукції і, в першу чергу, до виконання плану хлібозаготівель [6, с. 25-27]. Харківська область не стала винятком.

Одержуючи директиви центру, ЦК КП(б)У та Рада Міністрів УРСР спрямовувала партійні та радянські органи на вилучення зерна із села незалежно від його становища. Для успішного проведення кампанії хлібозаготівлі використовувалися засоби грабіжницького характеру: від визначення «біологічної врожайності» з кожного гектара посівів до різних видів покарань партійних та радянських працівників, голів колгоспів, рядових селян за затримку хлібоздачі тощо.

Згадуючи початок хлібозаготівлі у 1946 р., М. Хрущов зазначав: «План встановлювався вольовим методом, хоча в органах преси та офіційних документах він «обгрунтовувався» науковими даними... При цьому виходили головним чином не з того, що було вирощено, а з того, скільки можна одержати в принципі, відібрати у народу в засіки держави» [8, с. 7-9].

Яскравим підтвердженням цих слів є постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У про хід хлібозаготівлі по областях УРСР від 23 січня 1946 р., в якій зазначалося, що у багатьох областях УРСР, які не виконали своїх зобов'язань перед державою на 1 січня 1946 р., останнім часом серйозно послаблено увагу партійних і радянських організацій у справі хлібозаготівлі. У цих областях не тільки не вживаються заходи до

посилення заготівлі у січні, а допущено різке зниження хлібозаготівлі, і в окремих областях навіть згорнули здачу хліба... (наприклад, колгоспи Харківщини мали віддати державі з урожаю 1945 р. приблизно 6848 тис. пудів) Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У грізно нагадували, що вони мають у своєму розпорядженні факти, які свідчать, що в деяких областях УРСР, в тому числі і Харківської області, керівники партійних та радянських організацій не ведуть рішучої боротьби з протидержавною політикою укриття хліба від здачі державі та припускають у керівництві хлібозаготівлями серйозні помилки і недоліки, що дезорганізують хлібозаготівлі. У багатьох колгоспах до виконання плану хлібозаготівлі незаконно створюються різного роду фонди, також мають місце численні випадки грубого порушення закону про хлібопостачання. Рада Народних Комісарів УРСР і ЦК КП(б)У відповідно до постанови ЦК ВКП(б) від 20 січня 1946 р. ухвалили: зобов'язати виконкоми облрад та обкоми КП (б) У негайно усунути недоліки в керівництві хлібозаготівлі та покінчити з наявною в окремих районах антидержавною практикою укриття хліба від здачі державі, а винних у цьому суворо покарати; у десятиденний термін перевірити у всіх колгоспах і радгоспах, які не виконали своїх зобов'язань перед державою, засипання насінневих фондів з насінневих ділянок, та неправильно засипані насіння в порушення існуючого закону здати державі за планом хлібозаготівлі; прийняти найрішучіші заходи до посилення хлібоздачі усіма колгоспами і радгоспами за державними зобов'язаннями з урожаю 1945 р. та забезпечити протягом січня-лютого 1946 р. виконання державного плану хлібозаготівлі. Відзначаючи, що продовжуються неприпустимий стан виконання колгоспниками своїх зобов'язань перед державою за зернопоставки за 1945 р., обкомам КП(б)У і виконкомам обласних рад наказали негайно організувати в кожному районі суцільну перевірку виконання зобов'язань кожним господарством і забезпечить не пізніше 15 лютого 1946 р. виконання зобов'язань за зернопоставки всіма господарствами колгоспників з їх присадибних ділянок [8, с. 17-18].

Наростала хвиля непокори державній політиці хлібозаготівель, адже вже у колгоспників вилучили все, що могли. Разом з тим країною ширилася хвиля репресій проти непокірних. Розпочалася політика боротьби з так званим розбазарюванням та розтягуванням зерна, саботажем хлібозаготівель. Репресії поступово набули такого розмаху, що це загрожувало повним винищенням більш-менш підготовлених кадрів [6, с. 25-27].

Але, незважаючи на посилення репресій у кінці 1946 – на початку 1947 років, план хлібозаготівель не виконувався. Сталін та його прибічники вважали, що причиною невиконання державного плану є аж ніяк не помилки в аграрній політиці та засуха, а погана робота колгоспників. Вважалося, начебто ці люди не проводять більшовицької боротьби за хліб, проявляють терпимість до фактів недобросовісного ставлення до державних інтересів тощо.

Фактично виконання хлібозаготівельного плану на селі призвело не лише до повного викачування хліба, але й вилучення будь-якої сільгосппродукції.

У лютому 1947 р. відбувся Пленум ЦК ВКП (б), що прийняв рішення про заходи піднесення сільського господарства у післявоєнний період. Пленум поставив перед партійними, радянськими, сільськогосподарськими органами такі завдання: ліквідувати в найкоротший термін відставання зернового господарства, особливо виробництво пшениці, шляхом всебічного підвищення врожайності і повного освоєння всіх невикористаних земель [13, с. 232]; забезпечити відновлення і дальший розвиток бурякосіяння і піднесення інших технічних культур; створити умови для розвитку тваринництва, особливо свинарства; рекомендував направити в МТС і колгоспи агрономів та механізаторів [18, с. 53].

Все це передбачалося здійснити вольовими, адміністративно-командними методами.

А в той час на селі розпочався голод 1946–1947 років. Колгоспам нічим було оплачувати трудові колгоспникам. Хоча зерно в країні було, люди змушені були збирати мерзлу картоплю, буряки, що лишилися на колгоспних полях після збирання; їли кропову, лободу, листя та кору дерев, дрібних гризунів, кішок та собак. Рятуючись від голоду селяни цілими сім'ями покидали колгоспи, подаючись у міста і райони, де було простіше з харчами. Або лишаячись на місцях свого проживання, намагались влаштуватись на місцеві підприємства і установи, де була карткова система забезпечення продовольчими товарами [6, с. 29-46]. Партійним керівництвом було вжито заходів щодо повернення колгоспників до праці на користь держави. Повністю були поновлені норми довоєнного часу, що обмежували свободу пересування колгоспників: вони були фактично позбавлені можливості мати паспорти, на них не поширювалися оплата з тимчасової непрацездатності, пенсійне забезпечення. Суворо каралися ті, хто «вкрав з колгоспного поля хоча б один колосок». Саме тоді, коли люди ходили опухлі від голоду, їхній хліб радянська влада вивозила до Європи. Цим комуністичні правителі намагались продемонструвати перед усім світом, що населення в Радянському Союзі не тільки не голодує, а навпаки, СРСР має можливість врятувати від цього лиха Європу [9, с. 85-88].

Отже, аграрна політика радянської влади не спроможна була вирішити проблеми повоєнного села, обмін між містом та селом не був рівноцінним, обов'язкові поставки державі поглинали майже весь урожай, оплата праці в колгоспах була мізерною, присадибні господарства селян обкладали непосильними податками, відчувалась гостра нестача робочої сили, відсутність необхідної сільськогосподарської техніки. Посуха 1946 р. поглиблювала ці труднощі. Як наслідок антиселянської політики тоталітарного режиму – черговий третій голодомор в Україні. Все це разом свідчило про глибоку кризу в сільському господарстві країни, трагічний стан селянства. Тоталітарний режим завів селянське господарство в глухий кут.

Література

1. Білоконь С. Голодомор: різні типи і способи терору / С. Білоконь // Освіта і управління. – 2008. – Т. 11. – №4. – С. 90-96.
2. Веселова О. Голод 1946–1947 рр.: причини і наслідки / О. М. Веселова // Історія українського селянства. – К.: Наукова думка, 2006. – С. 353-359.
3. Веселова О. Голодомори в Україні (1921 – 1923, 1932 – 1933, 1946 – 1947 рр.) / О. М. Веселова, В. І. Марочко, О. М. Мовчан. – К.: Логос, 2000.
4. Веселова О. М. Післявоєнна трагедія: голод 1946 – 1947 рр. в Україні / О. М. Веселова // Український історичний журнал. – 2006. – № 6. – С. 98-124.
5. Веселова О. Українське село під час голоду 1946–1947 рр. / О. Веселова // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць.– К.: Інститут історії України НАН України, 2006. – Вип. 15. – С. 392-402.
6. Воронов І. Голод 1946–1947 рр. / І. Воронов, Ю. Пилявець. – К.: Знання УРСР, 1991.
7. Гавриш М. Т. Сельское хозяйство Харьковщины за 40 лет / М. Т. Гавриш, С. Я. Островский. – Харьковоблиздат, 1958.
8. Голод в Україні 1946–1947 роках: Документи і матеріали / Упоряд. О. М. Веселова, Т. Т. Гриценко, А. П. Огінська. – Київ – Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 1996.
9. Голодомори в підрадянській Україні: Праці членів Асоціації дослідників голодоморів в Україні / колектив авторів Асоц. дослідників голодоморів в Україні, Ін-т історії України НАН України: Веселова О., Кульчицький С., Лук'яненко Л., Марочко В. – Київ-Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 2003.
10. Горбуров К. Економічні, етнонаціональні та демографічні наслідки голоду 1946–1947 років / К. Горбуров // Український селянин: Збірник наукових праць. – Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2006. – Вип. 10. – С. 358–360.
11. Горбуров К. Голод 1946–1947 років на території півдня УРСР / К. Горбуров. – Миколаїв: Вид-во Шамрай П. М., 2006.
12. Долинянська Т. Голод в СРСР 1946–1947 років: Ретроспективний соціально-політичний аналіз. Всесвітня історія / Автореф. дис. ... канд. іст. наук / Т. Долинянська. – Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2006.
13. Історія народного господарства Української РСР у трьох томах, чотирьох книгах. Том 3. Розвиток соціалістичної економіки в період будівництва і вдосконалення розвинутого соціалізму (1938 – 80-ті рр.). – Книга 1. Будівництво економіки розвинутого соціалізму (1938–1960рр.). – К.: Наукова думка, 1985.
14. Калініченко В. Повоєнний голод в Україні (2 пол. 40-х рр. ХХст.): Автореф. дис.к.і.н.: 07.00.01. / В. Калініченко. – Х.: Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2001.
15. Калініченко В. До питання про хронологічні рамки повоєнного голоду в Україні / В. Калініченко // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць. – Випуск 9. Спеціальний. – К.: Інститут історії України НАН України, 2003. – С. 430–435.
16. Калініченко В. Столиця відчаю / В. Калініченко. – Харків – Нью-Йорк – Львів: Вид-во М. П. Коць, 2006.

17. Рабенчук О. Соціальні настрої та поведінка населення України в період голоду 1946–1947 рр. / О. Рабенчук // Український історичний журнал. – 2006. – № 4. – С. 87-100.
18. Разнатовський І. Господарсько-організаторська діяльність Української радянської держави (1945 – 1959 рр.) / І. Разнатовський. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959.
19. Рибак І. Соціальна інфраструктура українського села: зміни, труднощі, проблеми (20-ті – початок 90-х рр. ХХ ст.) / І. Рибак. – К.: Рідний край, 1997.
20. Сергійчук В. Як нас морили голодом / В. Сергійчук / Ін-т українознавства Нац. Ун-ту імені Т. Г. Шевченка. – К.: Бібліотека українця, 1997
21. Сидоренко В. Шляхом великого почину: З історії розвитку соціалістичного змагання на Україні в 1929 – 1962 рр. / В. Сидоренко. – К.: Наукова думка, 1965.
22. Снитко П. Деятельность Компартии Украины по укреплению союза рабочего класса и крестьянства (1946 – 1950 гг.) / П. Снитко – К.: Изд-во Киевского ун-та, 1966.
23. Соціалістична Харківщина. – 1946. – 12 вересня.
24. Шаповал Ю. У ті трагічні роки: сталінізм на Україні / Ю. Шаповал. – К.: Політвидав України, 1990.
25. Шаповал Ю. Україна 20 – 50-х років: Сторінки ненаписаної історії / Ю. І. Шаповал. – К.: Наукова думка, 1993.
26. Юрчук В. Коммунистическая партия во главе всенародной борьбы за восстановление и развитие народного хозяйства Советской Украины (1946–1947гг.) / В. И. Юрчук, И. П. Кожукало – К.: Политиздат Украины, 1986.

УДК 394: 316. 343 – 058. 14: [631. 3. 081. 1] (477.54) «193»

«Новий» Харків проти «старого»: повсякденне життя робітників Харківського тракторного заводу у 1930-і роки

Любавський Роман

Любавський Роман. «Новий» Харків проти «старого»: повсякденне життя робітників Харківського тракторного заводу у 1930-і роки. Стаття присвячена дослідженню повсякденного життя робітників Харківського тракторного заводу у 1930-і роки. Досліджуються житлові умови, проблеми харчування, а також дозволя робітників Харківського тракторного заводу. Робиться висновок про те що, намагання влади організувати повсякденне життя працівників Харківського тракторного заводу за соціалістичним зразком мали